

Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Regresyon Yöntemiyle İncelenmesi

Bedriye TUNÇSİPER

Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi, İİBF
İktisat Bölümü
tbedriye1@hotmail.com

Ömer Faruk BİÇEN

Araş. Gör., Balıkesir Üniversitesi, İİBF
İktisat Bölümü
ofbicen@balikesir.edu.tr

Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Regresyon Yöntemiyle İncelenmesi

Özet

Bu çalışmada, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu dokuz yükselen piyasa ekonomisinde 2000-2012 yılları arasında ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi panel regresyon yöntemiyle tahmin edilmiştir. Çalışmaya Heritage Vakfı tarafından hazırlanan genel ekonomik özgürlük endeksi, mülkiyet hakları endeksi, çalışma özgürlüğü endeksi, ticaret özgürlüğü endeksi ve yatırım yapma özgürlüğü endeksi dahil edilmiştir. Analiz sonuçları, mülkiyet hakları endeksi ve yatırım yapma özgürlüğü endeksi ile ekonomik büyüme arasında negatif bir ilişki bulunduğunu, çalışma özgürlüğü endeksi ve ticaret özgürlüğü endeksi ile ekonomik büyüme arasında ise pozitif bir ilişki bulunduğunu göstermektedir. Genel ekonomik özgürlük endeksi ile ekonomik büyüme arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Anahtar Kelimeler: Ekonomik Özgürlük, Yükselen Piyasa Ekonomileri, Ekonomik Büyüme, Panel Veri Yöntemi.

The Investigation of the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth with Panel Regression Method

Abstract

In this paper, the effect of economic freedom on economic growth in nine emerging market economies including Turkey is estimated by panel regression method for the years between 2000-2012. We used overall economic freedom index, property right index, business freedom index, trade freedom index and investment freedom index which were created by the Heritage Foundation. Analysis results indicate that property right index and investment freedom index have negative relationships with economic growth, while business freedom index and trade freedom index have positive relationships with economic growth. Overall economic freedom index is, however, found insignificant in our analysis.

Keywords: Economic Freedom, Emerging Market Economies, Economic Growth, Panel Data Method.

1. Giriş

İktisadi düşünceler tarihinde Adam Smith'ten beri ekonominin çıktı düzeyini belirlemede kurumsal yapının önemli bir rol oynadığı kabul edilmektedir (Dawson, 2003: 479). Kurumsal yapı içerisinde ise özgürlükler önemli bir yer tutmaktadır. Özgürlük kavramı çok çeşitli şekillerde tanımlanan, fakat temelde siyasi, sivil ve ekonomik bir takım haklar bütünü ifade eden bir kavramdır. Özgürlüklerin düzeyi toplumlar arasında farklılıklar göstermekte ve özgürlük düzeyi yüksek olan toplumların diğer toplumlara göre refah açısından daha ileride oldukları gözlenmektedir. Fakat, özgürlüklerin mi gelişmeye yol açtığı, yoksa gelişmenin mi özgürlükleri ilerlettiği günümüzde de tartışılan önemli bir konudur.

Özgürlükler, siyasi özgürlükler, sivil özgürlükler ve ekonomik özgürlüklerin bileşiminden oluşmaktadır. Dolayısıyla, siyasi, sivil veya ekonomik özgürlüklerden herhangi birinin gerçekleşmemesi genel anlamda özgürlüğü de tehlikeye düşürebilecektir.

Özgürlüklerin, ülkelerin gelişmesinde etkisinin ne olduğunun ortaya konulabilmesi ve ülkelerin özgürlük düzeylerinin birbirleriyle karşılaştırılabilmesi için özgürlüklerin sayısal olarak ölçülebilmesi gerekmektedir. 1990'lı yıllardan itibaren endeksler yardımıyla, özellikle de ekonomik özgürlüklerin Heritage Vakfı (Heritage Foundation) ve Fraser Enstitüsü gibi belirli kurumlar tarafından ölçülebilir hale gelmesi sonucunda, belli ölçülerde de olsa ekonomik özgürlüklerdeki gelişmelerin ekonomideki performansı nasıl etkilediğine ilişkin tahminler yapılabilmektedir. Özellikle bu çalışmalara göre; daha fazla ekonomik özgürlüğün daha yüksek bir gelir düzeyine yol açmanın yanında, daha fazla gelir artışına da yol açacağı ifade edilmektedir. Yani, ekonomik bakımdan diğerlerine göre daha özgür olan ülkelerin kişi başına gelir düzeyleri daha yüksek, büyümesi daha hızlı, işsizlik oranı daha düşük, siyasi ve sivil özgürlükler daha fazla ve yolsuzluk düzeyi daha düşüktür (Acar, 2010: 23).

Yapılan çalışmanın temel amacı, Türkiye, Güney Kore, Tayland, Hong Kong, Malezya, Çin, Hindistan, Brezilya ve Rusya'nın dahil edildiği dokuz gelişmekte olan ülkede 2000-2012 döneminde ekonomik özgürlük düzeyindeki gelişmelerin ekonomik büyümeyi nasıl etkilediğini tahmin etmektir. Bu ülkelerin seçilmesindeki temel sebeplerden birincisi, literatürde özel olarak bu ülkelerdeki ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanılmamış olması, ikincisi ise, bu konuyla ilgili daha önce yapılmış olan çalışmaların önemli bir kısmında gelişmiş ve gelişmekte olan çok sayıda ülkenin yer alması nedeniyle, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin gelişmekte olan ülkeleri de kapsayacak şekilde genel sonuçlara bağlı kalınarak değerlendirilmiş olmasıdır. Bu durumun, gelişmekte olan ülkelere yönelik yanlış politika tavsiyelerine yol açması gibi sakıncalar nedeniyle ülkelerin birbirleriyle yakın gelişme düzeyinde olmasına dikkat edilmiştir.

Çalışmada, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin ortaya konulabilmesi için panel regresyon modeli kullanılmıştır. Ekonomik özgürlüğü ifade etmek için Heritage Vakfı ve Wall Street Journal tarafından ortaklaşa hazırlanan Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF) verileri ilgili yıllar için derlenmiştir. Ekonomik özgürlük, bireysel tercih, rekabet etme özgürlüğü ve mülkiyet haklarının korunması ilkeleri çerçevesinde tanımlandığında, ele alınan alt endeks göstergelerinin de bu ilkelere uygun olarak belirlenmesi gerekmektedir. Bu amaçla ekonomik özgürlüğü, ekonomik özgürlüğe ilişkin genel endeks, mülkiyet hakları endeksi, çalışma özgürlüğü endeksi, ticaret özgürlüğü endeksi ve yatırım yapma özgürlüğü endeksi temsil etmektedir. Mülkiyet haklarının bir ülkede ne kadar önemli olduğu veya ne kadar korunduğu ekonomik özgürlüğün alt endekslerinden olan mülkiyet hakları endeksi ile ölçülmektedir. Çalışma özgürlüğü endeksi, ticaret özgürlüğü endeksi ve yatırım yapma özgürlüğü endeksi ise, bir ülkedeki bireysel tercih ve rekabet özgürlüğünün düzeyini göstermektedir.

Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünü takip eden ikinci bölümde; özgürlük kavramı tanımlanmış ve ekonomik özgürlükler ile siyasi ve sivil özgürlükler arasındaki ilişkilere değinilmiştir. Ayrıca, ekonomik özgürlüklerin ölçülmesi ve farklı endekslere göre son beş yıllık dönemde dünyadaki en özgür ülkelere ilişkin bilgilere yer verilmiştir.

Üçüncü bölümde, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki teorik ilişkiye yer verildikten sonra, bu alanda özellikle 1990'ların ikinci yarısından itibaren yapılan yabancı ve yerli çalışmaların bulguları özetlenmiştir.

Dördüncü ve son bölümde ise, çalışmanın veri seti ve çalışmada kullanılacak yöntemle ilişkin bilgilere yer verildikten sonra, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme ilişkisini ifade eden beş modelin tahminine yer verilmiş ve tahmin sonuçları değerlendirilmiştir.

2. Özgürlük Kavramı, Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik

Özgürlüklerin Ölçülmesi

Özgürlük, tarihsel süreçte hem bireysel hem de toplumsal olarak ulaşılması hedeflenen, ancak kapsamı oldukça geniş olan ve literatürde tam olarak tanımı yapılamamış bir kavramdır (Gwartney, 1996: De Haan ve Sierman, 1998: 364). Geçmiş dönemlerde düşünürler, yaşadıkları toplumların ihtiyaçları ölçüsünde bir özgürlük tanımı yaparak özgürlük kavramını yalnızca belirli açılardan ele almışlardır. Özgürlük kavramının tanımı, piyasa ekonomilerinde ve merkezi plan ekonomilerinde de farklı şekillerde yapılmıştır. Piyasa ekonomileri özgürlüğü “bireysel özgürlükler” temelinde ele alırken, merkezi plan ekonomileri ise özgürlüğü “toplumsal özgürlükler” temelinde ele almaktadır (Yenipazarlı, 2009: 9).

Özgürlük kısaca; “bireyin devlet ve diğer bireylerin müdahale ve baskılarına maruz kalmadan yaşamasıdır”. Bu müdahale ve baskılar siyasi olabildiği gibi ekonomik ve sosyal baskılar biçiminde de olabilir. Dolayısıyla tanımlanan özgürlük kavramı; siyasi, sivil ve ekonomik özgürlüklerin toplamından oluşmaktadır (Yenipazarlı, 2009: 15).

Siyasi, sivil ve ekonomik özgürlükler her ne kadar birbirlerinden farklı kavramlar olsa da, aralarında kaçınılmaz bir ilişki söz konusudur ve bu özgürlük türleri birbirlerinin ayrılmaz bir parçasıdır (Yalman vd., 2011: 432). Bu çerçevede siyasi özgürlük; ülke vatandaşlarının siyasi sürece serbest biçimde dahil olmalarını, adil ve serbest seçimleri ve alternatif partilere serbestçe katılımlarını kapsarken, sivil özgürlük ise; basın özgürlüğünü, bireylerin gösteri haklarını, dini özgürlüklerini ve açık bir biçimde hiçbir müdahaleye maruz kalmadan görüşlerini açıklayabilmelerini ifade etmektedir (Haan ve Sierman, 1998: 365). Herhangi bir toplumdaki bireylerin siyasi ve sivil özgürlüklerinin bulunması genel anlamda özgürlük için gerekli olmakla birlikte yeterli bir koşul değildir. M. Friedman’a göre (2008: 9); ekonomik özgürlükler geniş anlamdaki özgürlüğün en önemli tamamlayıcılarından birisidir. Buna göre, ekonomik özgürlükler olmadan tam anlamıyla özgürlükten bahsetmek doğru olmamaktadır.

Ekonomik özgürlükler de diğer özgürlük türleri gibi pek çok yazar tarafından farklı biçimlerde tanımlanmıştır. Berggren (2003)’e göre ekonomik özgürlük, devlet hacminin küçük olması, özel mülkiyetin korunması, piyasada serbest rekabetin olması ve az sayıda regülasyonun olmasıdır (Yalçın, 2006: 24). Gwartney ve Lawson (2003) ekonomik özgürlüklerin temel bileşenlerini; “bireysel seçim, rekabet etme özgürlüğü ile kişilik ve mülkiyet haklarının korunması” olarak ifade etmiştir (Justesen, 2008: 643). Bir başka tanıma göre ise ekonomik özgürlük, insanların serbestçe ekonomik faaliyetlerde bulunabilmesi, kendi kaynaklarına serbestçe yön verebilmesi imkanıdır (Acar, 2010: 2). Yani ekonomik özgürlük, toplumda yaşayan bireylerin ekonomik aktivitelerini devletin ve diğer bireylerin müdahale ve baskılarına maruz kalmadan gerçekleştirmesi ve bunun yanında bireylere mülkiyet haklarının tanındığı hak ve özgürlüklerdir.

Ekonomik özgürlüğe ilişkin olarak yapılan tanımlamalarda dikkati çeken önemli bir husus, devletin ekonomideki yeri ve varlığına ilişkin farklı görüşlerdir. Ekonomik özgürlükler devletin olmadığı değil, devletin toplumdaki bireylere yönelik müdahalelerinin ve düzenlemelerinin en az düzeyde olmasını ifade etmektedir. Carlsson ve Lundström (2002: 336), liberal bir toplumda dahi minimal devletin özellikle toplumda yaşayan bireylerin özgürlüklerini güvence altına almak için bulunmasını gerekliliği üzerinde durmaktadırlar. Yine, M. Friedman da (2008: 20) serbest piyasanın varlığının devlete olan ihtiyacı ortadan kaldırmayacağından bahsetmektedir. Ona göre devlet, hem oyunun kurallarını belirleyecek bir forum olarak hem de belirlenen kuralların yorumlanması ve uygulanması için bir hakem olarak gerekli-

dir. Fakat, devletin hakem olarak görevi sınırlı ölçüde olmalıdır. Çünkü gücün siyasal ellerde yoğunlaşması sonucunda devlet, özgürlüğe bir tehdit dahi oluşturabilmektedir.

Ekonomik özgürlükler gibi soyut bir kavramın ölçülebilir hale gelmesi, son yıllarda bazı kurumların ekonomik özgürlük ve ekonomik özgürlüğün bazı temel bileşenlerine ilişkin endeksleri yayınlamasıyla mümkün hale gelmiştir. Bu endekslerin yayınlaması ülkeler arasında ekonomik özgürlüklerin karşılaştırılmasına olanak sağlarken, aynı zamanda ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme, refah gibi ekonomik büyüklükleri nasıl etkilediğine ilişkin çalışmaların da artmasına yol açmıştır.

Ekonomik özgürlüklerin ölçümünde iki önemli endeks bulunmaktadır. Bunlardan birincisi, Amerika Birleşik Devletleri'nde faaliyet gösteren Heritage Vakfı (Heritage Foundation) ve Wall Street Journal tarafından ortaklaşa hazırlanan Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF), diğeri ise Kanada'da faaliyet gösteren Fraser Enstitüsü tarafından hazırlanan Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW)'dir.

Heritage Vakfı ve Wall Street Journal tarafından hazırlanan Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF), 1995 yılından beri ekonomik özgürlükler ve ekonomik özgürlüklerin on adet alt bileşenine ilişkin endeks verilerini yıllık olarak sunmaktadır. Ekonomik özgürlüğün alt bileşenleri, tarifelerin düzeyi, sermaye girişlerine ve yabancı yatırımlara ilişkin kısıtlamalar, karaborsa oluşumu, vergileme, ekonominin içerisinde kamu kesiminin ağırlığı, ortalama enflasyon, bankacılık sektörünün bağımsızlığı, ücret ve fiyat kontrolleri, regülasyonlar ve mülkiyet hakları konularını kapsamaktadır. Bu endekse göre ülkeler, ekonomik özgürlüğün her bir alt endeksine ilişkin olarak yüz üzerinden puanlama yapılarak sıralanmaktadır.

Fraser Enstitüsü tarafından hazırlanan Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW) de 1970-2000 yılları arasında beşer yıllık, 2000 yılından sonra ise yıllık olarak hazırlanmıştır. Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW), uluslararası ticaret, uluslararası sermaye akımları, karaborsa, vergileme, devletin ekonomideki yeri, para politikası ve enflasyon, bankacılık, fiyat kontrolleri, regülasyonlar, piyasaya giriş serbestisi ve mülkiyet hakları konularını kapsayan toplam on yedi alt ekonomik özgürlük endeksinden oluşmaktadır. Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi'nde (EFW) ekonomik özgürlüğün her bir alt endeksine göre ülkeler on üzerinden puanlama yapılarak sıralanmaktadır.

Tablo 1, Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF) ve Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW) verilerine göre son beş yıl içerisinde dünyadaki en özgür ülkeler arasında kabul edilen beş ülkenin endeks değerlerini sunmaktadır. Heritage Vakfı ve Wall Street Journal tarafından ortaklaşa hazırlanan Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF) verilerine göre 2013 yılında dünyadaki en özgür ülke Hong Kong iken, bu ülkeyi Singapur, Avustralya, Yeni Zelanda ve İsviçre takip etmektedir. Fraser Enstitüsü'nün hazırladığı Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW)'ne göre ise dünyanın

en özgür ülkesi yine Hong Kong olup, ikinci sırada Singapur, üçüncü sırada Yeni Zelanda, dördüncü sırada ise İsviçre bulunmaktadır. Birleşik Arap Emirlikleri ise 2007 yılında 11. Sırada olmasına rağmen, 2010 yılında 6. Sıraya ve 2011 yılında da 5. Sıraya yükselmiştir. Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF)'ne göre 2013 yılında 3. Sırada bulunan Avustralya ise, Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW) sıralamasında aynı yıl 10. Sırada bulunmaktadır.

Tablo 1. Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF) ve Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW) Verilerine Göre En Özgür Beş Ülke Sıralaması

Heritage Vakfı ve Wall Street Journal - Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF)					
Ülkeler ¹	2009	2010	2011	2012	2013
Hong Kong	90,0(1)	89,7(1)	89,7(1)	89,9(1)	89,3(1)
Singapur	87,1(2)	86,1(2)	87,2(2)	87,5(2)	88,0(2)
Avustralya	82,6(3)	82,6(3)	82,5(3)	83,1(3)	82,6(3)
Yeni Zelanda	82,0(5)	82,1(4)	82,3(4)	82,1(4)	81,4(4)
İsviçre	79,4(9)	81,1(6)	81,9(5)	81,1(5)	81,0(5)

Fraser Enstitüsü - Dünya Ekonomik Özgürlüğü Endeksi (EFW)					
Ülkeler ¹	2007	2008	2009	2010	2011
Hong Kong	9,13 (1)	9,17 (1)	9,10 (1)	9,02 (1)	8,97 (1)
Singapur	8,78 (2)	8,75 (2)	8,73 (2)	8,73 (2)	8,73 (2)
Yeni Zelanda	8,48 (3)	8,39 (3)	8,34 (3)	8,35 (3)	8,49 (3)
İsviçre	8,38 (4)	8,19 (4)	8,22 (4)	8,31 (4)	8,30 (4)
Birleşik Arap Emirlikleri	7,96 (11)	7,92 (11)	7,73 (12)	7,96 (6)	8,07 (5)

¹ Ülkeler tabloda yer alan son yılın endeks değerlerine göre sıralanmıştır.

Not: Parantez içindeki değerler ülkenin o yılın ekonomik özgürlük sıralamasındaki yerini göstermektedir.

Kaynak: The Heritage Foundation, 2013 Index of Economic Freedom, All Index Data, <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year>, (Erişim: 01.01.2014); Fraser Institute, Economic Freedom of the World 2013 Annual Report, 2013 Dataset, www.freetheworld.com/release.html, (Erişim: 01.01.2014).

3. Ekonomik Özgürlükler ile Ekonomik Büyüme İlişkisi: Literatür İncelemesi

Ekonomik özgürlükler daha önce de bahsedildiği gibi siyasi ve sivil özgürlüklerle birlikte genel anlamdaki özgürlüğün önemli bir belirleyicisidir. Ekonomik özgürlükler bunun yanında ekonomik etkinliğin, büyümenin ve refah artışının da önemli bir belirleyicisi olarak kabul edilmektedir. Son dönemde ekonomik büyüme üzerine yapılan çalışmalar, ülkeler arasındaki büyüme ve refah düzeyindeki farklılaşmanın sadece sermaye birikimi, nitelikli insan gücü ve teknolojik gelişme ile açıklanamayacağını ortaya koymakta ve kurumsal yapıdaki farklılığın da ekonomik büyüme ve refah düzeyinin önemli bir belirleyicisi olduğunu ifade etmektedirler.

İktisat teorisi Adam Smith'ten bu yana, ekonomik özgürlüklerin işgücünün çalışma arzusunu, üretkenliğini etkilediğini ve kaynakların kullanımında etkinliği sağladığını savunmaktadır (Haan ve Sierman, 1998: 364). Ekonomik büyüme, reel Gayrisafi Yurtiçi Hasılanın bir yıldan diğer yıla artışı şeklinde tanımlanmakta ve ekonomik büyümenin temel kaynağının ülkenin sahip olduğu üretim faktörlerindeki ve bu faktörlerin verimliliğindeki artış olduğu kabul edilmektedir. Ekonomik özgürlükler de yukarıda belirtildiği gibi, üretim faktörlerinin üretkenliğini arttırarak ve kaynak dağılımında etkinliği sağlayarak ekonomik büyümeye katkıda bulunmaktadır.

Son dönemde sayıları artan pek çok ampirik çalışma, ekonomik özgürlüklerin ülkeler arasındaki ekonomik performans düzeylerindeki farklılaşmanın açıklanmasında önemli bir unsur olduğuna işaret etmektedir (Sturm ve De Haan, 2001: 839). Buradan ekonomik özgürlüklerin sayısal olarak ifade edilebilmesinin önemi ortaya çıkmaktadır. Çünkü ekonomik özgürlüklerin sayısal olarak ifade edilebilmesi ve ölçülebilmesi ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkilerin doğrudan test edilmesini mümkün hale getirmiştir. Aynı zamanda, ekonomik özgürlüklerin ölçülebilmesi, ekonomik özgürlüklerin büyümeyi etkileyen diğer faktörlerle karşılaştırılmasına da imkan tanımaktadır (Gwartney vd., 1999: 645).

Ekonomistler, mülkiyet hakları, ekonomik özgürlükler ve serbest piyasa kanunları üzerinde çok uzun yıllardan beri çalışmalarına rağmen, ekonomik özgürlükler ve büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen ampirik literatür 1990'lı yılların sonunda oluşmaya başlamıştır (Doucouliagos ve Ulubaşoğlu, 2006: 61). Bunun en önemli sebebi ise daha önce de bahsedildiği gibi, ekonomik özgürlüklerin ancak 1990'lı yıllardan itibaren endeksler yardımıyla ölçülebilir hale gelmesidir. Aşağıda hem yurtdışında hem de Türkiye'de ekonomik özgürlüklerin büyüme üzerindeki etkilerini inceleyen çalışmaların bulgularına yer verilmiştir.

Bu alandaki ilk çalışmalardan kabul edilen ve 1997 yılında yayınlanan Easton ve Walker'ın çalışması, Mankiw, Romer ve Weil (1992)'in çalışmalarında geliştirdikleri modelden (MRW Modeli) ve bu modelde kullanılan 57 ülkeden hareketle, ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini tahmin etmişlerdir. Elde

edilen sonuçlar incelendiğinde, MRW modeline ekonomik özgürlük değişkeninin eklenmesi bağımsız değişkenlerin bağımlı değişkeni açıklama gücünü arttırmış ($R^2_{MRW}= 0,68$, $R^2_{EW}= 0,74$), ekonomik özgürlük değişkeninin dışındaki değişkenlerin katsayılarının işaretleri değişmemiş ve ekonomik özgürlük değişkeninin ise ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği bulunmuştur. Ayal ve Karras (1998), 1975-1990 yılları arasında 58 ülkede ekonomik özgürlükleri ifade eden alt bileşenlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Buna göre; kamu işletmesindeki girişimlerin varlığı, para arzındaki ortalama artış hızı, yıllık enflasyon artış hızı, negatif reel faiz oranı, resmi ve karaborsa döviz kurları arasındaki fark, ticaret sektörünün büyüklüğü ve ülke vatandaşlarının yabancılarla sermaye transferi yapabilme özgürlükleriyle ekonomik büyüme hızı arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Ekonomik özgürlüklerin diğer alt bileşenlerinden olan ülke vatandaşlarının yabancı para cinsinden banka hesabı açabilme özgürlüğü, ülke vatandaşlarının yurtdışında banka hesabı açabilme özgürlüğü, transfer ve mali yardımların GSYİH'ya oranı, en yüksek marjinal vergi oranı ve dış ticaretten alınan vergi miktarının dış ticaret hacmine oranı ile ekonomik büyüme arasında ise anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

De Haan ve Sierman (1998), 1980-1992 yılları arasında 78 ülke için ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini tahmin ettikleri çalışmalarında, ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme ilişkisinin kullanılan değişkenlere bağlı olduğunu belirtmişlerdir. Buna göre; ekonomik özgürlük düzeyini gösteren bazı değişkenler ile büyüme arasında doğrudan bir ilişki söz konusu iken, diğer bir takım değişkenler ile büyüme arasında herhangi bir ilişki bulunamamıştır. Gwartney vd. (1999) çalışmalarında, 82 ülkede farklı dönemleri kapsayacak şekilde ekonomik ve politik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini incelemiştir. Çalışmada elde edilen sonuçlar, ekonomik özgürlük ve politik özgürlük düzeyindeki değişmelerin ekonomik büyüme üzerinde pozitif ve anlamlı bir etkisinin olduğunu, fakat ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi etkilemede politik özgürlüklerden daha güçlü bir değişken olduğunu göstermiştir. Ayrıca çalışmada, ekonomik büyümeden ekonomik özgürlüklere doğru bir nedensellik olup olmadığı da incelenmiş, ancak sonuç anlamsız bulunmuştur. Yani, ekonomik özgürlük düzeyindeki değişmeler ekonomik büyümeyi etkilerken, ekonomik büyüme ekonomik özgürlükleri etkilememektedir.

De Haan ve Sturm (2000), 80 ülkenin 1975-1990 dönemine ait verilerinden hareketle bu ülkelerdeki ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini tahmin etmişlerdir. Bu tahmini yaparken, ekonomik özgürlüklerin 1975 yılındaki düzey değeri ile 1975-1990 yılları arasındaki değişimi açıklayıcı değişken olarak ayrı ayrı modele dahil edilmiştir. Elde edilen sonuçlar; ekonomik özgürlüklerin düzey değerinin ekonomik büyümeyi etkilemediğini, fakat daha fazla ekonomik özgürlüğün ekonomik büyümeyi hızlandırdığını göstermektedir. Heckelman (2000), 1991-1997 yılları arasında 96 ülke için ekonomik özgürlükler ve ekonomik

büyüme arasındaki kısa dönemli nedensellik ilişkisini incelemiştir. Heritage Vakfının alt özgürlük kriterlerinin kullanıldığı çalışmada, ticaret politikası ve vergileme ile ekonomik büyüme arasında nedensellik ilişkisine rastlanılmazken, sermaye hareketleri ve yabancı yatırımlar, ücret ve fiyat kontrolleri, mülkiyet hakları ve regülasyonlar ile büyüme arasında nedensellik ilişkisine rastlanılmıştır.

Carlsson ve Lundström (2002), çalışmalarında 74 ülkede 1970-1990 yılları arasında ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerini tahmin etmeye çalışmışlardır. Öncelikle çalışmada, ekonomik özgürlüklere ilişkin genel endekste ki değişmelerin büyüme üzerindeki etkileri tahmin edilmiş ve elde edilen sonuçlar pozitif yönlü ve anlamlı çıkmıştır. Yani ekonomik özgürlük düzeyinin yükselmesi büyümeyi de arttırmaktadır. Ancak yazarların çalışmada belirttikleri gibi, ekonomik özgürlük ölçütlerinin seçimi önemli bir problemi ortaya çıkarmaktadır. Buna göre, ekonomik özgürlükler yedi kategoriye indirgenerek yapılan tahminler, her bir alt ekonomik özgürlük ölçütünün büyüme üzerinde pozitif, negatif veya anlamsız etkileri olduğunu göstermiştir. Ekonomik yapı ve piyasa ekonomisinin işlerliğine yönelik özgürlükler, alternatif para birimlerini kullanabilme özgürlüğü, yasal sistem ve özel mülkiyete yönelik özgürlükler ve sermaye piyasalarına katılım özgürlüğü ile ekonomik büyüme arasında pozitif yönlü bir ilişki söz konusudur. Bunun yanında, kamu kesiminin büyüklüğü ve yabancılarla ticari faaliyetler yürütme özgürlüğü ile büyüme arasında negatif bir ilişki söz konusu iken, para politikası ve fiyat istikrarı ile büyüme arasında ise anlamlı bir ilişkiye rastlanılmamıştır.

Doucoulagos ve Ulubaşoğlu (2006), yapmış oldukları çalışmada 82 ülkenin 1970-1999 yılları arasındaki verilerinden hareketle ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi tahmin etmişlerdir. Elde edilen bulgulara göre, farklı değişkenlerin kullanıldığı dört farklı modelin tümünde ekonomik özgürlüklerle ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki vardır. Ayrıca, dört modelden iki tanesinde politik özgürlüklere de yer verilmiş, ancak politik özgürlüklerle büyüme arasında anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır. Justesen (2008) ise çalışmasında, 1970-1999 yılları arasında panel veri yöntemiyle ekonomik özgürlüklerin farklı ölçütlerini ifade eden farklı endekslerdeki sayısı 35 ile 77 arasında değişen ülkede ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Bu ilişkiyi incelerken aynı zamanda literatürde son dönemde ciddi biçimde üzerinde durulan ekonomik özgürlükle ekonomik büyüme arasındaki nedenselliğin yönü, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin doğrudan ve dolaylı mı olduğu ve ekonomik özgürlüğün alt bileşenlerinin ekonomik büyümeye etkileri üzerinde de durmaktadır. Ulaşılan sonuçlar, ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümenin temel bir bileşeni olduğunu, hatta ekonomik özgürlüklerin alt kriterlerinden bazılarının (kamu kesimi büyüklüğü ve düzenleyici politikalar) diğerlerinden daha dirençli bir bileşen olduğunu göstermektedir. Yabancı literatürde son olarak Paakkönen (2010) yapmış olduğu çalışmada, geçiş ekonomilerinde 1998-2005

yılları arasında ekonomik özgürlükleri de kapsayacak şekilde kurumsal yapının ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmıştır. Buna göre, ekonomik özgürlük düzeyini düşük olduğu zaman ekonomik özgürlüklerde ve yatırımlardaki artış ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilemektedir. Fakat, ekonomik özgürlükler belirli bir seviyeye ulaştığında negatif etkiler başlamakta ve yatırımlardaki artış büyümeyi negatif olarak etkilemektedir.

Türkiye’de de ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalar yapılmıştır. Bu çalışmalar arasında ilk olarak Başkaya ve Manan (2009), Türkiye için 1970-2005 dönemine ait verilerden hareketle ekonomik özgürlükler ve demokrasi ile ekonomik performans arasındaki ilişkiyi incelemişlerdir. Kurulan farklı ve çok sayıda model incelendiğinde öncelikle demokrasi ile ekonomik performans arasında kesin bir yargıya varılamamıştır. Yazarlara göre, kurulan bazı modellerde belirlilik katsayısının düşük çıkması modele kurumsal yapıyı daha iyi açıklayabilecek yeni değişkenlerin eklenmesini gerekli kılmıştır. Çalışmada Ekonomik özgürlükler ile ekonomik performans arasındaki ilişki değerlendirildiğinde ise, Türkiye’de ekonomik özgürlük seviyesindeki artışın ekonomik performansı arttıracığı sonucuna ulaşılmıştır. Yenipazarlı (2009), 1970-2006 yılları arasında ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisini Türkiye örneğinde incelemiştir. ARDL ve Johansen eşbütünlük yöntemleri ve hata düzeltme modeli çerçevesinde elde edilen uzun ve kısa dönem ilişkilerinin ortaya koyduğu sonuçlar, uzun ve kısa dönemde ekonomik özgürlükle ekonomik büyüme arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki bulunduğunu göstermiştir.

Son olarak, Yalman vd. (2011) çalışmalarında 2000-2006 yılları arasında ekonomik özgürlüklerin büyüme üzerindeki etkilerini analiz etmişlerdir. Bu kapsamda; Arjantin, Brezilya, Kolombiya, Meksika, Peru, Şili ve Venezuela gibi Latin Amerika ülkelerinin yanında Türkiye de analize dahil edilmiştir. Ekonomik özgürlüğe ilişkin veriler Heritage Vakfından alınmış olup, çalışmada ekonomik özgürlüğü sermaye özgürlüğü endeksi, mülk edinme özgürlüğü endeksi, ticari özgürlük endeksi, yatırım özgürlüğü endeksi ve rüşvet vermeme özgürlüğü endeksi temsil etmektedir. Panel veri regresyon analizi sonucunda; ticari özgürlüğün, mülk edinme özgürlüğünün ve rüşvet vermeme özgürlüğünün ekonomik büyümeyi pozitif yönde etkilediği, sermaye ve yatırım özgürlüklerinin ise ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği tahmin edilmiştir. Bu durumun en önemli sebebi olarak, sermayenin ve yatırımların kendisine daha güvenli bir ortam aramak adına buldukları ülkeleri terk edebilmeleri görülmektedir.

Literatürdeki ampirik çalışmalar incelendiğinde de teoriye uygun olarak ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeyi pozitif yönlü etkilediği sonucuna ulaşılmıştır. Ancak, bazı dönemlerde ve bazı ülkelerde özellikle ekonomik özgürlüklerin alt endeksleri bazında elde edilen sonuçlar anlamsız veya negatif yönlü bulunmuştur. Bunun en önemli nedeni ise, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kurumsal yapının

tam olarak gelişmemiş olması ve ekonomik özgürlüklerdeki artışın ülke içindeki fonları daha az riskli yurtdışı yatırımlarına yönlendirmesidir.

4. Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Arasındaki İlişkinin Panel Veri Yöntemiyle Analizi

Çalışmanın bundan sonraki kısmında, Türkiye'nin de aralarında bulunduğu dokuz gelişmekte olan ülke için 2000-2012 döneminde ekonomik özgürlüklerin alt kriterleri ile ekonomik büyüme arasındaki ilişki ampirik olarak incelenmektedir. Analize Türkiye, Güney Kore, Tayland, Hong Kong, Malezya, Çin, Hindistan, Brezilya ve Rusya dahil edilmiştir. Seçilen ülkelerden Brezilya, Rusya, Hindistan ve Çin BRIC ülkelerini oluşturmaktadır. Son dönemdeki bazı ampirik çalışmalarda bu ülkelerin yanına Türkiye de eklenerek bu grup BRIC-T olarak ifade edilmektedir. Güney Kore, Tayland, Hong Kong ve Malezya ise Asya Kaplanlarını oluşturmaktadır. Ülkelerin tümünün ortak özelliği; "yükselen piyasa ekonomileri" olarak değerlendirilmeleridir. Özellikle 1990'lı yıllardan itibaren küreselleşme olgusunun temel kurallarına (Washington Mutabakatı) büyük ölçüde uyum gösteren bu ülkelerde (Kazgan, 2009: 217), liberaliasyon, deregülasyon vb. şekillerde devlet müdahalesinin azaltılması ve ekonomik özgürlüklere ilişkin kurumsal dönüşümlerin gerçekleştirilmesi yoluyla küresel ekonomiye entegrasyon süreçleri hızlı bir biçimde devam etmektedir. Literatürde incelenen çalışmaların bazılarında bu ülkelere yer verilmeyle birlikte, özel olarak bu ülkelerdeki ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasındaki ilişkiyi inceleyen çalışmalara rastlanılmamış olması, çalışmada bu ülkeler üzerine odaklanılmasını gerekli hale getirmiştir. Ayrıca, bu konuyla ilgili daha önce yapılmış olan çalışmaların önemli bir kısmında çok sayıda ülkenin yer alması ve ülkelerin bir bölümünün gelişmiş ülkeler olması, ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin gelişmekte olan ülkeleri de kapsayacak şekilde genel sonuçlara bağlı kalınarak değerlendirildiği görülmektedir. Bu durum, gelişmekte olan ülkeler için yanlış sonuçlara ve yanlış politika tavsiyelerine yol açabilmektedir. Aşağıda sırasıyla, kullanılacak yöntem ve veri setine ilişkin bilgi verildikten sonra analiz bulguları değerlendirilmiştir.

4.1. Yöntem ve Veri Seti

Çalışmanın bu kısmında Türkiye'nin de aralarında bulunduğu dokuz gelişmekte olan ülkede 2000-2012 yılları arasında ekonomik özgürlüğü ifade eden bazı alt kriterlerin ekonomik büyüme üzerindeki etkilerinin tahmini için Denklem 1 kullanılmıştır. Panel veri modelinin tahmininde Stata 11 paket programından yararlanılmıştır. Çalışmada tahmin edilen model aşağıdaki gibidir.

$$\text{LNRGDP}_{it} = \beta_0 + \beta_1 \text{PRI}_{it} + \beta_2 \text{BFI}_{it} + \beta_3 \text{TFI}_{it} + \beta_4 \text{IFI}_{it} + \beta_5 \text{GEFI}_{it} + \beta_6 \text{INV}_{it} + \beta_7 \text{GOV}_{it} + \beta_8 \text{DEP}_{it} + \beta_9 \text{INF}_{it} + \varepsilon_{it} \quad (1)$$

($i=1, \dots, N$; $t=1, \dots, T$)

Yukarıdaki modelde i ülkesinin t dönemindeki Reel Gayrisafi Yurtiçi Hasıla düzeyinin logaritmik değeri (LNRGDP) bağımlı değişken olarak alınmıştır. Modelin bağımsız değişkenleri ise ekonomik özgürlüğe ilişkin genel endeks (GEFI), ekonomik özgürlüğün alt endekslerinden mülkiyet hakları endeksi (PRI), çalışma/iş kurma özgürlüğü endeksi (BFI), ticaret özgürlüğü endeksi (TFI) ve yatırım yapma özgürlüğü endeksi (IFI)'dir. Diğer bağımsız değişkenlerden olan Yatırımlar/GSYİH oranı (INV), kamu harcamaları/GSYİH oranı (GOV), nüfus bağımlılık oranı (DEP) ve yıllık enflasyon oranı (INF) ise literatürdeki diğer çalışmalarda da kullanılan kontrol değişkenleri ifade etmektedir. Hata terimi ise ε ile temsil edilmiştir.

Genel ekonomik özgürlüğü ve ekonomik özgürlüğün alt kriterlerini ifade eden endeksler, Heritage Vakfı ve Wall Street Journal tarafından ortaklaşa hazırlanan Ekonomik Özgürlükler Endeksi (IEF)'ne ilişkin veri tabanı kullanılarak oluşturulmuştur. Reel GSYİH, Yatırımlar/GSYİH, Kamu Harcamaları/GSYİH, Nüfus Bağımlılık Oranı ve Yıllık Enflasyon oranına ilişkin veriler ise Dünya Bankası veri tabanından derlenmiştir (The World Bank, <http://data.worldbank.org/>, (Erişim: 28.11.2013)). Yatırımlar/GSYİH oranının hesaplanmasında yatırımlar yerine tasarruflardan yararlanılmıştır.

Verilerin oluşturulmasının ardından kullanılacak yöntemin belirlenmesi gerekmektedir. Panel veri modelleri panel en küçük kareler (EKK), sabit etkiler veya tesadüfi etkiler yaklaşımlarına göre tahmin edilebilir. Bu yaklaşımlardan panel EKK, birime özel etkileri dikkate almadığı için sınırlayıcı bir yaklaşım olarak kabul edilmektedir. Sabit etkiler yaklaşımında her bir birimin gözlemlenemeyen ve zaman içinde değişmeyen (zamana göre sabit) özellikleri olduğu varsayılmakta, tesadüfi etkiler yaklaşımında ise belirli bir olasılık dağılımına göre zaman içinde değişen etkilerinin olduğu ve bu etkilerin modeldeki bağımsız değişkenlerle ilişkisiz olduğu varsayılmaktadır. Fakat ilişkisiz olduğu varsayımının ihlal edildiği durumda, tesadüfi etkiler yaklaşımı sapmalı ve tutarsız tahminlerde bulunmaktadır (Baltagi, 2005:12-18).

Çoğu ekonomik uygulamada sabit etkiler ve tesadüfi etkiler tahmincilerinin arasında tercih yapmada Hausman Testi kullanılmaktadır (Baltagi vd, 2003: 362; Frondel ve Vance, 2010: 329). Hausman testi, tesadüfi etkiler tahmincisi (genelleştirilmiş en küçük kareler tahmincisi) ve sabit etkiler tahmincisinin (grup içi tahmincinin) varyans kovaryans matrislerinin arasındaki farktan yararlanılarak H istatistiğinin hesaplanmasına dayanmaktadır. Hausman testinde H istatistiğinin sıfıra eşitliği test edilmektedir. Yapılan testin sonucunda parametreler arasındaki fark sistematik değilse tesadüfi etkiler modelinin uygun olduğuna, parametreler ara-

sındaki fark sistematik ise sabit etkiler modelinin uygun olduğuna karar verilmektedir (Baltagi, 2005: 66-70; Yerdelen Tatoğlu, 2012a: 180).

4.2. Ampirik Bulgular ve Değerlendirme

Modelin tahminine geçmeden önce, Tablo 2’de modelde kullanılan değişkenlere ilişkin ortalama, standart sapma, minimum ve maksimum değerler ile gözlem sayısına ilişkin özet istatistikleri bilgileri sunulmuştur.

Tablo 2. Değişkenlere Ait Özet İstatistikler

	LNRGDP	GEFI	PRI	BFI	TFI	IFI	INV	GOV	DEP	INF
Ortalama	27,00	62,24	53,50	66,88	68,22	50,40	31,14	13,81	45,63	6,28
Standart Sap.	0,93	11,51	19,60	15,42	15,87	20,10	9,57	3,29	7,91	8,77
Minimum	25,45	47,40	20,00	35,50	19,60	20,00	13,83	8,41	33,40	-3,7
Maksimum	29,14	90,00	90,00	100,00	95,00	90,00	52,65	21,45	62,82	54,9
Gözlem Sayısı	117	117	117	117	117	117	117	117	117	117

Özet istatistikleri bilgilere yer verildikten sonra modelde yer alan değişkenlerin durağanlığı incelenmiştir. Bu amaçla, parametrik olmayan birinci kuşak panel birim kök testlerinden Fisher Panel Philips ve Perron testi kullanılmıştır. Maddala ve Wu (1999)’ya göre, Levin, Lin ve Chu testi ve Im, Peseran ve Shin testleri ile karşılaştırıldığında Fisher panel birim kök testlerinin performansı diğerlerine göre daha iyidir (Yerdelen Tatoğlu, 2012b: 219). Tablo 3’te Fisher Philips ve Perron ters χ^2 istatistik sonuçları gösterilmektedir. Buna göre, LNRGDP ve GOV değişkenleri 1. Farkları alındığında durağan hale gelirken, diğer değişkenlerin düzeyde durağan oldukları görülmektedir.

Değişkenlerin durağanlığının incelenmesinin ardından, kurulacak olan modelin Klasik modele (birim ve/veya zaman etkilerinin olmadığı model), sabit etkiler modeline veya tesadüfi etkiler modeline uygun olup olmadığının belirlenmesi gerekmektedir. Bunun için öncelikle klasik model ile sabit etkiler ve tesadüfi etkiler modelleri arasında karar vermek için Olabilirlik Oranı testi yapılmıştır. Çalışmada ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin belirlenmesinde beş farklı model kullanıldığı için her bir modele ilişkin En Çok Olabilirlik modeli tahmin edilmiştir. En Çok Olabilirlik modelinden elde edilen LR istatistik değerleri χ^2 tablo değerleriyle karşılaştırılarak birim ve zaman etkilerinin var olup olmadığı sınınanmıştır. Beş modelden elde edilen sonuçların tümü de birim etkilerin bulunduğu, fakat zaman etkilerinin bulunmadığına işaret etmektedir (Bkz. Tablo 4). Yani klasik model geçerli değildir.

Tablo 3. Değişkenlere Ait Fisher Panel Philips ve Perron Birim Kök Testi Sonuçları

Değişken	Ters χ^2 İstatistik Sonuçları	Durağanlık	Değişken	Ters χ^2 İstatistik Sonuçları	Durağanlık
LNRGDP	78,7518 (0,000)	1. Fark	IFI	39,9197 (0,002)	Düzey
GEFI	46,7169 (0,000)	Düzey	INV	34,1349 (0,012)	Düzey
PRI	101,1593 (0,000)	Düzey	GOV	88,3873 (0,000)	1. Fark
BFI	34,6915 (0,000)	Düzey	DEP	182,1700 (0,000)	Düzey
TFI	37,6186 (0,004)	Düzey	INF	66,7611 (0,000)	Düzey

Not: Parantez içindeki değerler olasılık (prob.) değerlerini göstermektedir.

Klasik model geçerli olmadığı için, Hausman Testi kullanılarak sabit etkiler modelinin mi, yoksa tesadüfi etkiler modelinin mi geçerli olduğu araştırılmıştır. Hausman Testinde temel hipotez; “bağımsız değişkenlerle birim etki arasında korelasyon yoktur” şeklinde iken, alternatif hipotez ise; “bağımsız değişkenler ile birim etki korelasyonludur” şeklindedir. Eğer, temel hipotez reddedilemez ise hem sabit etkiler hem de tesadüfi etkiler tahmincisi tutarlıdır. Ancak, tesadüfi etkiler tahmincisi daha etkindir. Bunun yanında, temel hipotez reddedilir ise tesadüfi etkiler tahmincisi sapmalıdır. Bunun yerine tutarlı olan sabit etkiler tahmincisi kullanılmaktadır (Yerdelen Tatoğlu, 2012: 180).

Çalışmada tahmin edilecek beş modelin her biri için Hausman Testi yapılmıştır. Yalnızca beşinci modelde temel hipotez reddedilmekte iken, diğer modellerde temel hipotez reddedilememektedir (Bkz. Tablo 4). Buna göre, beşinci modelde tutarlı olan sabit etkiler tahmincisi kullanılırken, diğer modellerde ise sabit etkiler tahmincisine göre etkin olan tesadüfi etkiler tahmincisi kullanılmıştır. Sabit etkiler modeli Grup İçi Tahmin Yöntemi, Tesadüfi etkiler modeli de, Genelleştirilmiş En Küçük Kareler Yöntemi (GEKK) referans alınarak tahmin edilmiş ve sonuçlar Tablo 4’te gösterilmiştir.

Tablo 4. Panel Veri Modellerine İlişkin Tahmin Sonuçları

LNRGDP	1	2	3	4	5
GEFI	0,0013 (0,19)	-0,0029 (-0,88)	0,0042 (0,60)	0,0022 (0,32)	-0,0023 (-0,51)
PRI	-0,013 (-5,69)*	-	-0,0137 (-5,95)*	-0,0148 (-5,98)*	-0,0358 (-2,38)**
BFI	0,0017 (0,66)	-	0,0014 (0,55)	0,0026 (1,00)	0,0040 (2,67)*
TFI	0,0172 (8,86)*	-	0,0160 (7,60)*	0,0172 (8,96)*	0,00461 (3,17)*
IFI	-	-	-	-	-0,0018 (-1,73)***
INV	-	0,0113 (2,96)*	0,0073 (1,55)	-	0,0068 (2,56)**
GOV	-	0,0144 (1,43)	-	-0,024 (-1,81)***	-
DEP	-	-0,0702 (-22,10)*	-	-	-0,0594 (-15,40)*
INF	-	-0,0002 (-0,18)	-	-	-
C	26,320 (57,92)*	29,837 (54,62)*	26,056 (50,97)*	26,647 (53,64)*	29,34 (96,57)*
İstatistikler					
R ²	0,6945	0,8715	0,7014	0,7057	0,9082
LR (Birim Etk.)	153,10 [0,000]	425,53 [0,000]	355,97 [0,000]	340,27 [0,000]	426,16 [0,000]
LR (Zaman Etk.)	2,0e+13 [1,000]	2,0e+13 [1,000]	0,00 [1,000]	0,00 [1,000]	1,4e-13 [1,000]
Hausman	2,02 [0,7325]	5,94 [0,3123]	1,61 [0,8999]	3,28 [0,6564]	30,54 [0,0001]

*, **, *** sırasıyla katsayıların % 1, % 5 ve % 10 düzeyinde anlamlı olduklarını belirtmektedir.

Not: Parantez içindeki değerler Z istatistik değerlerini göstermektedir. Köşeli parantez içindeki değerler olasılık (prob.) değerlerini göstermektedir.

Tablo 4, farklı değişkenlerin kullanıldığı beş modele ilişkin sonuçları özetlemektedir. Özellikle kontrol değişkenlerinden Yatırım/GSYİH (INV) ve Nüfus Bağımlılık Oranı (DEP) değişkenlerinin katsayıları literatürde daha önce yapılan çalışmalarda gibi çıkmıştır. Buna göre, ikinci ve beşinci modellerde INV değişkeninin katsayısı pozitif ve anlamlı çıkarken, DEP değişkeninin katsayısı ise negatif ve anlamlı çıkmıştır. Sadece üçüncü modelde INV değişkeninin katsayısı pozitif olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamsızdır. Yani, yatırım oranındaki artış ve nüfusun bağımlılık

oranındaki azalmalar ekonomik büyümeyi arttırmaktadır. Bengoa ve Sanchez-Robles (2003), yatırımlar ve ekonomik büyüme arasındaki pozitif ilişkiyi doğrudan yabancı yatırımlar açısından da bulmuşlardır. Bu çalışmada doğrudan yabancı yatırımlar yerine yurtiçi yatırımlar kullanılmıştır. Yabancı yatırımlar ile yurt içi yatırımlar arasındaki temel fark sermayenin mülkiyetinden kaynaklanmaktadır. Sonuç itibarıyla her iki yatırım türü de ülkenin üretim kapasitesinde bir artışa yol açmaktadır. Gwartney vd. (1999) ise, nüfusun bağımlılık oranı ile büyüme arasındaki negatif ilişkiye dikkat çekmiştir. Çünkü nüfusun bağımlılık oranındaki artış üretken girdilerin payında azalmaya yol açmakta, bu durum da büyümenin yavaşlamasına neden olmaktadır. Özellikle genç nüfusta bağımlılık oranının yüksek olması daha da ciddi sonuçlara yol açmaktadır.

Kamu harcamaları/GSYİH (GOV) değişkeni ve Yıllık Enflasyon oranı (INF) değişkenleri incelendiğinde bu iki değişkenin ikinci modelde anlamsız çıktığı görülmektedir. Fakat, GOV değişkeni dördüncü modele de dahil edilmiş ve bu değişkenin katsayısı literatüre uygun olarak negatif bulunmuştur. Yani, kamu kesiminin ekonomideki ağırlığının artması ekonomik büyümeyi azaltıcı bir etkiye yol açmaktadır. Literatürde bu konu üzerinde de durulmuş ve çeşitli sonuçlara ulaşılmıştır. Kamu kesiminin ekonomideki ağırlığına ilişkin en önemli eleştirilerden biri, kamu harcamalarının dışlama (crowding-out) etkisine yol açmasıdır (Bengoa ve Sanchez-Robles, 2003). Fakat, kamu harcamalarının dışlama etkisine yol açması kısmi olarak veya tamamen özel kesim yatırım harcamalarının azalmasına neden olmaktadır. Dışlama etkisi tam olsa dahi kamu harcaması kadar özel yatırım dışlanacağı için, kamu harcamasındaki artışın ekonomik büyüme üzerinde dışlama etkisi nedeniyle negatif bir etki doğurması beklenmemektedir. Bunun yanında, kamu kesiminin verimsiz yatırımları ve bu yatırımların kaynak israfına yol açması büyüme üzerinde daraltıcı bir etkiye sebep olabilir. Dawson (2003)'a göre ise, kamu kesiminin büyümesi ekonomik büyümeye yol açmazken, büyümedeki artış kamu kesiminin büyüklüğünün nedenidir. Yıllık enflasyon oranındaki değişimler ile ekonomik büyüme arasında da ilişkiye rastlanılamaması, yüksek enflasyonun ekonomideki rekabet düzeyini ve ihracatı azaltması ve piyasanın işleyişinde aksaklıklara yol açması ile açıklanabilir (Bengoa ve Sanchez-Robles, 2003). İhracattaki azalmanın büyüme üzerinde doğrudan bir etkisi bulunurken, yüksek enflasyon döneminde fiyatların enflasyon sağlama işlevini yitirmesiyle ortaya çıkan belirsizliğin yatırımlar yoluyla büyüme üzerinde dolaylı bir etkisi bulunmaktadır.

Ekonomik özgürlükleri ifade eden değişkenler incelendiğinde ise literatürle belirli ölçülerde örtüşmeyen sonuçlara rastlanılmıştır. Ekonomik özgürlüğü ifade eden genel endeks (GEFI) beş modele de dahil edilirken, bu endeks modellerin tümünde anlamsız çıkmıştır. Yani, analize dahil edilen dokuz gelişmekte olan ülkede 2000-2012 döneminde ekonomik özgürlükler ile ekonomik büyüme arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkiye ulaşılamamıştır. Beklentilerin tersi yönünde sonuçlar veren bir diğer katsayı da ekonomik özgürlüğün alt kriterlerinden olan mülkiyet

hakları endeksi (PRI)'dir. Mülkiyet hakları endeksi de ikinci model hariç tüm modellere dahil edilirken, bu değişkenin katsayısı tüm modellerde anlamlı çıkmıştır. Fakat, mülkiyet hakları endeksinin ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği bulunmuştur. Çalışma/iş kurma özgürlüğü endeksi (BFI) de, mülkiyet hakları endeksi gibi ikinci model haricinde tüm modellere dahil edilmiştir. Çalışma/iş kurma özgürlüğü endeksi, beşinci modelde pozitif ve anlamlı çıkarken, diğer modellerde ise istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Fakat, çalışma/iş kurma özgürlüğü değişkeninin işareti anlamsız çıktığı modellerde de pozitifdir. Bu sonucun beklentilerle ve teoriyle uyumlu olduğu söylenebilir. Çünkü, ekonomideki çalışma ve iş kurma serbestisinin artması kişilerin girişim gücünü arttırarak büyümeye pozitif anlamda katkı sağlayacaktır. Ticaret özgürlüğü endeksi (TFI)'nin katsayısı da dahil edildiği tüm modellerde pozitif ve anlamlı çıkmıştır. Bu durum da teorik açıdan uygundur. Son olarak, yatırım yapma özgürlüğü endeksi (IFI) de yalnızca beşinci modele dahil edilmiştir. Fakat yatırım yapma özgürlüğü endeksinin katsayısı anlamlı çıkmasına rağmen işareti negatiftir. Ticaret özgürlüğü endeksi ve yatırım yapma özgürlüğü endeksine yönelik bulgular, Yalman vd. (2011)'nin Latin Amerika ülkeleri ve Türkiye'nin dahil edildiği 2000-2006 yıllarını kapsayan benzer konudaki çalışmasının bulgularıyla da örtüşmektedir. Buna göre, ulusal ve uluslararası düzeyde ticaretin serbestleşmesi ekonomik aktivite düzeyinin artmasına ve büyümeye yol açacaktır. Yatırım yapma özgürlüğündeki artışın ekonomik büyümeyi azaltmasının temel sebebi ise, yatırım serbestisinin belirli dönemlerde yatırımların riskli olan ülkeleri terk etme eğilimine yol açmasıdır.

Literatürdeki çalışmalar incelendiğinde, özellikle ekonomik özgürlüğe ilişkin genel endeks değişkeni ve mülkiyet hakları endeksi değişkenine ilişkin sonuçların literatürdeki sonuçlarla örtüşmediği görülmektedir. Bunun temel sebeplerinden bir tanesi, literatürdeki çalışmaların önemli bir bölümünün 1970-2000 arasındaki belirli yılları kapsayan ve çok sayıda ülkeyi analiz eden çalışmalar olmasıdır¹. Çok sayıda ve aralarında büyük oranda gelişmişlik farkları bulunan ülkelerin birlikte analiz edilmeleri ekonomik özgürlükler ve mülkiyet hakları konusunda yanlış değerlendirmelere yol açabilmektedir. Diğer önemli bir sebep ise, analize dahil edilen ülkelere Çin dışındaki ülkelerin tamamı 1990'lı yılların ortalarından itibaren ciddi ekonomik darboğazlarla karşı karşıya kalmışlardır. Bu durumun ise analize dahil edilen ülkelere ilişkin risk algılamasını değiştirdiği ve kriz sonrası süreçte kurumsal yapıdaki değişimler ve yatırım ortamındaki iyileşmelere rağmen büyüme üzerinde bir etki doğurmadığı düşünülmektedir.

¹ Bkz. Gwartney vd. (1999), De Haan ve Sierman (1998), Paakkönen (2010), Ayal ve Karras (1998), Dawson (2003), Bengoa ve Sanchez-Robles (2003), Doucouliagos ve Ulubaşoğlu (2006), Justesen (2008) ve Carlsson ve Lundström (2002).

4. Sonuç

Yapılan çalışmada, Türkiye, Güney Kore, Tayland, Hong Kong, Malezya, Çin, Hindistan, Brezilya ve Rusya'da 2000-2012 yılları arasında ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyüme üzerindeki etkisi panel tesadüfi etkiler ve sabit etkiler modelleri çerçevesinde tahmin edilmiştir. Ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin belirlenmesinde farklı değişkenlerin yer aldığı beş model kullanılmıştır. Modellerde ekonomik özgürlüğü, genel ekonomik özgürlük endeksi, mülkiyet hakları endeksi, çalışma özgürlüğü endeksi, ticaret özgürlüğü endeksi ve yatırım yapma özgürlüğü endeksi temsil etmiştir. Ayrıca, literatürdeki bazı çalışmalarda yer alan kontrol değişkenlere de yer verilmiştir. Bu kontrol değişkenler, Yatırımlar/GSYİH, Nüfusun Bağımlılık Oranı, Kamu Harcamaları/GSYİH, Yıllık Enflasyon Oranı değişkenlerinden oluşmaktadır. Beş model incelendiğinde, özellikle Yatırımlar/GSYİH ve Nüfusun Bağımlılık Oranı değişkenlerinin dahil edildiği modelin anlamlılığını yükselttiği görülmüştür. Kullanılan tüm kontrol değişkenlerin katsayıları literatürde yer alan çalışmaların sonuçlarıyla paralellik göstermiştir.

Ekonomik özgürlüğü ifade eden değişkenlere ilişkin tahmin edilen katsayılar önemli sonuçlar ortaya koymaktadır. Öncelikle ekonomik özgürlüğü ifade eden genel endeks (GEFI) beş modele de dahil edilmiş, fakat dahil edildiği tüm modellerde bu değişkenin katsayısı istatistiksel olarak anlamsız çıkmıştır. Yani, analize dahil edilen dokuz gelişmekte olan ülkede 2000-2012 yılları arasında ekonomik özgürlük düzeyindeki ilerlemelerin ekonomik büyümeyi etkilemediği sonucuna ulaşılmıştır.

Ekonomik özgürlüğün alt kriterlerinden olan mülkiyet hakları endeksi (PRI) de beklentilerin aksi yönünde sonuçlar vermiştir. Mülkiyet hakları endeksi değişkeni ikinci model hariç tüm modellere dahil edilirken, katsayı dahil edildiği tüm modellerde negatif ve anlamlı olarak bulunmuştur. Sonuçlar, mülkiyet hakları endeksinin büyümeyi negatif yönde etkilediğini göstermektedir.

Çalışma/İş kurma özgürlüğü endeksi (BFI) de, mülkiyet hakları endeksi gibi ikinci model haricinde tüm modellere dahil edilmiş ve bu değişkenin katsayısı sadece beşinci modelde pozitif ve anlamlı bulunmuştur. Diğer modellerde ise çalışma/iş kurma özgürlüğü endeksinin katsayısı anlamsızdır. Bu sonucun teorik açıdan uygun olduğu söylenebilir. Çünkü, ekonomideki çalışma ve iş kurma serbestisinin artması kişilerin girişim gücünü arttırarak büyümeye pozitif anlamda katkı sağlayacaktır.

Ticaret özgürlüğü endeksi (TFI)'nin katsayısı ise dahil edildiği tüm modellerde pozitif ve anlamlı çıkmıştır. Bu durum da teorik açıdan uygun olup, ulusal ve uluslararası düzeyde ticaretin serbestleşmesi ekonomik aktivite düzeyinin artmasına ve büyümeye yol açacaktır.

Yatırım yapma özgürlüğü endeksi (IFI) de yalnızca beşinci modele dahil edilmiştir. Fakat yatırım yapma özgürlüğü endeksinin katsayısı dahil edildiği beşinci modelde

negatif ve anlamlı çıkmıştır. Bu durumun ortaya çıkmasında, yatırım yapma serbestisindeki artışların yatırımcıların özellikle Türkiye, Güney Kore, Tayland, Hong Kong, Malezya, Çin, Hindistan, Brezilya ve Rusya gibi yükselen piyasa olarak adlandırılan ülkelere yönelik yatırım kararlarını riskli dönemlerde yeniden gözden geçirmelerinin neden olduğu söylenebilir.

Son olarak elde edilen sonuçlar göstermiştir ki, belli dönemlerde ve belirli ülke gruplarında ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeye yönelik etkileri ampirik düzeydeki sonuçlarla uyum göstermeyebilmektedir. Özellikle gelişmiş ülkelerin yaşamış olduğu tecrübeler ile gelişmekte olan ülkelerin yaşayacakları tecrübeler birbirlerinden farklı olmaktadır. Bu anlamda, kurumsal yapının önemli bir değişkeni olan ekonomik özgürlüklerin ekonomik büyümeye yol açacağı tezi farklı ülke ve ülke grupları üzerinde önümüzdeki yıllarda da üzerinde durulması gereken bir konudur. Ha-Joon Chang (2011)'in de ifade ettiği, gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere yönelik kalkınma tavsiyelerini içeren "iyi politikalar ve iyi kurumlar" gelişmekte olan ülkelerin tümü için geçerli olmayabilir. "İyi politikalar ve iyi kurumlar", gelişmiş ülkelerin gelişmekte olan ülkelere yönelik küreselleşme sürecinin temel ilkelerinden olan liberalleşme, devlet müdahalesinin azaltılması, finansal serbestleşme, ülke parasının konvertibl hale getirilmesi, ekonomik yapı, siyasi yapı ve sosyal yapıdaki kurumsal dönüşüm gibi tavsiyeleri içermektedir. Ancak, Ha-Joon Chang (2011: 225)'in de bahsettiği gibi, yukarıda sıralanan "iyi" kurumlar oluşturulsa bile etkin biçimde işletilmedikleri sürece beklenen sonuçların ortaya konulması mümkün olmamaktadır.

Özellikle, ekonomik özgürlüğe ilişkin genel endeks ve mülkiyet hakları endeksi değişkenlerinin literatürdeki sonuçlarla paralellik göstermemesindeki en önemli sebep, çalışmanın literatürdeki çalışmalardan farklı bir ülke grubunu ve farklı bir dönemi kapsamasıdır. Literatürde daha önce yapılan çalışmalara çok sayıda ülke dahil edilmiştir. Çok sayıda ülkenin dahil edildiği çalışmalarda da temel problem, analize dahil edilen ülkelerin hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler olmasıdır. Ampirik modellerden ulaşılan genel sonuçlar ülkelere özgü sonuçların yeterli biçimde analiz edilememesine yol açmakta ve yapılan politika önerileri kurumsal yapıları henüz yeterli düzeyde olmayan gelişmekte olan ülkeleri de kapsamaktadır. Bu sakıncanın giderilmesi için, belirli ülke veya ülke gruplarına yönelik çalışmaların yapılması gerekmektedir. Bu çalışmada da bu yöntem izlenmiş ve literatürdeki çalışmaların geneli kapsayan sonuçlarından sakınmak için yalnızca benzer gelişme düzeyine sahip ülkeler analize dahil edilmiştir. Bundan sonraki çalışmalarda da, özellikle 2000 yılı ve sonrasını kapsayan çalışmaların sayıca artırılması ve birbirine yakın gelişme düzeyindeki ülkelerin analiz edilmesi, hatta ekonomik özgürlükler ve ekonomik büyüme arasındaki ilişkinin gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler için karşılaştırılması daha doğru sonuçlara ulaşılmasına yol açacaktır.

Kaynaklar

- Acar, Mustafa (2010), "Serbest Ticaret, Ekonomik Özgürlükler ve Refah", Bilig, 53, 1-28.
- Ayal, Eliezer B. and Georgios Karras (1998), "Components of Economic Freedom and Growth: An Empirical Study", The Journal of Developing Areas, 32(3), 327-338.
- Baltagi, Badi H. (2005), Econometric Analysis of Panel Data, John Wiley and Sons.
- Baltagi, Badi H., Georges Bresson and Alain Pirotte (2003), "Fixed Effects, Random Effects or Hausman-Taylor? A Pretest Estimator", Economic Letters, 79, 361-369.
- Beşkaya, Ahmet ve Ömer Manan (2009), "Ekonomik Özgürlükler ve Demokrasi ile Ekonomik Performans Arasındaki İlişkinin Zaman Serileri ile Analizi: Türkiye Örneği", 5(10), 47-76.
- Carlsson, Fredrik and Susanna Lundström (2002), "Economic Freedom and Growth: Decomposing The Effect", Public Choice, 112, 335-344.
- Chang, Ha-Joon (2011), Kalkınma Reçetelerinin Gerçek Yüzü, Çev. Tuba Akıncılar Onmuş, İletişim Yayınları: İstanbul.
- Dawson, John W. (2003), "Causality in the Freedom-Growth Relationship", European Journal of Political Economy, 19, 479-495.
- De Haan, Jakob and Clemens L. J. Sierman (1998), "Further Evidence on the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth", Public Choice, 95, 363-380.
- De Haan, Jakob and Jan-Egbert Sturm (2000), "On the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth", European Journal of Political Economy, 16, 215-241.
- Doucouliağos, Chris and Mehmet Ali Ulubaşoğlu (2006), "Economic Freedom and Economic Growth: Does Specification Make A Difference?", European Journal of Political Economy, 22, 60-81.
- Easton, Stephen T. and Michael A. Walker (1997), "Income, Growth and Economic Freedom", The American Economic Review, 87(2), 328-332.
- Fraser Institute, Economic Freedom of the World 2013 Annual Report, 2013 Dataset, www.freetheworld.com/release.html, (Erişim: 01.01.2014).
- Friedman, Milton (2008), Kapitalizm ve Özgürlük, Çev: Doğan Erberk ve Nilgün Himmetoğlu, Plato Film Yayınları: İstanbul.

Fronedel, Manuel and Colin Vance (2010), "Fixed, Random or Something in Between? A Variant of Hausman's Spesification Test for Panel Data Estimation", *Economic Letters*, 107, 327-329.

Gwartney, James D., Robert A. Lawson and Randall G. Holcombe (1999), "Economic Freedom and The Environment for Economic Growth", *Journal of Institutional and Theoretical Economics (JITE)*, 155(4), 643-663.

Heckelman, Jac C. (2000), "Economic Freedom and Economic Growth: A Short-Run Causal Investigation", 3(1), 71-91.

Justesen, Mogens K. (2008), "The Effect of Economic Freedom on Growth Revisited: New Evidence on Causality From A Panel of Countries 1970-1999", *European Journal of Political Economy*, 24, 642-660.

Kazgan, Gülten (2009), *Küreselleşme ve Ulus Devlet: Yeni Ekonomik Düzen*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.

Noyan Yalman, İlkay, Ali Rıza Sandalcılar ve Ferhat Demirkoparan (2011), "Özgürlükler ve Ekonomik Kalkınma: Latin Amerika ve Türkiye", *Atatürk Üniversitesi İİBF Dergisi* 10. Ekonometri ve İstatistik Sempozyumu Özel Sayısı, 431-444.

Paakkönen, Jenni (2010), "Economic Freedom as Driver of Growth in Transition", *Economic System*, 34, 469-479.

Sturm, Jan-Egbert and Jakob De Haan (2001), "How Robust is the Relationship Between Economic Freedom and Economic Growth?", *Applied Economics*, 33(7), 839-844.

The Heritage Foundation, 2013 Index of Economic Freedom, All Index Data, <http://www.heritage.org/index/explore?view=by-region-country-year>, (Erişim: 01.01.2014).

Yalçın, Sinem (2006), *Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme İlişkisi: Türkiye Açısından Bir İnceleme*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Maliye Anabilim Dalı, Ankara.

Yenipazarlı, Aslı (2009), *Ekonomik Özgürlükler ve Ekonomik Büyüme Üzerine Etkisi: Türkiye Üzerine Bir Zaman Serisi Analizi*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İktisat Anabilim Dalı, Aydın.

Yerdelen Tatoğlu, Ferda (2012a), *Panel Veri Ekonometrisi*, Beta Yayınları: İstanbul.

Yerdelen Tatoğlu, Ferda (2012b), *İleri Panel Veri Analizi*, Beta Yayınları: İstanbul.

<http://data.worldbank.org/>, (Erişim: 28.11.2013).

